ציונים
ח המקדיש. שם הכ"ג. **שכר גידוליו.** שם. **איזה היא שבחה.** שם פ"ה הכ"ו.

שינויי נוסחאות
ח המקדיש כד"ג הכל מצנה ג' עם הקודמת ואין בפרק זה רק ז' מצניות. **שלא נודעו בו** כד"ס ל"ג מלת בו וכן בממוך וכ"ה בר"ב. גידוליו כד"ס גידולין.

תוספות אנשי שם
ח תוי"ט ד"ה **העוללות לעניים כו'** מ"מ ס"ל **נמי כו'**. ועי"ג דר"ל בעי קרא ע"ז ללא ניתא כיון שהן לעניים בהם יזכה בהם בעה"ב וכ"ע ל"ל קרא ע"ז ל"ל דר"ע ס"ל דבלא קרא לא הייתי טועה בזה (רמ"ז). ד"ה **משיעבור הימנה כו' אלא אף באומן עצמו כו'**. במ"מ יגיד עליו רעו העירים שאף שעבר עליו חיו שכחה אם יכול לפשוט ידו וליטלה וה"ה בכל שכחה [שחיטה חלה] כשעבר עליה כ"כ שיעטרך לשוב בהליכה לקחתה. אבל אם בהפעתו לאחריו יכול ליטלה פשיטא שחיטה שכחה. ועוד רמיה מצלחא שכחתה מגיע לקחה והכא ברגליות אף שיכול לקחתה בפשיטות יד ס"ז שכחה משום לאומן אמר הוא (רמ"ז). ובירושלמי פליגי בזה ר"י ור' הושעיה שדעת ר' הושעיה כמ"ש הר"ב ור"י ס"ל אף בלאומן מ' הוי שכחה משעבר היומנו. ובעריס ללא הוי שכחה עד שלא יוכל לקחתה בפשיטות ידו ה"ט דמדומחים עליו גפנים רגיס מעודנין דרך המלקט לאחר שגמר לקיטתו לבמון ולחפש אח"כ שמא מוצא עוד משכול נשאר אחת העליס ולפיכך לא הוי שכחה כ"ז שעדיין יכול לפשוט ידו לשם (פה"ש). **ואשור לשוב באומן כו'**. לא ידעתי מה מיקו בזה כי למה מזכר לשון לאומן כל עיקר (רמ"ז).

ח **המקדיש כרמו**. בפי' ה"ר שמשון ז"ל משנה זו קודמת למשנת כרם שכולו עוללות. **עד שלא נודעו בו העוללות.** אית לי"ג מלת בו. **יתנו שכר גדוליו להקדש.** ומ"ק ס"ל שמ"ל ליתן לפי שכבר נתחייב הכרם בעוללות הר"ש והרע"ב ז"ל. פי' ואין לחם מקדיש דבר שאינו שלו ולאו משום דס"ל לת"ק כר"י דס"ל בפ"ג דמעילה בחתני דהתם לחין מעילה בגדולין לחפי' כר' יוסי דס"ל התם הים מעילה בגדולין מני שבר דשתי הכא שקודם נתחייב הכרם בעוללות: **איזו היא שבחה בערים.** פי' שכחה דגפנים וכבר פי' תנא דמתני' לעיל מיזהו פרט ואיזהו עוללות. וכ' הר"ש שילי"ו ז"ל דמפרש בתוספתא דבעריס גדול מיירי דהיינו הים בו חמש גפנים כדאיתא בפ' עריס. והיינו טעמא דתנא ליה הכא דבדין הוא דבהדי מתני' דשכחה הו"ל למתניי מלא דתני מידי לגלו מורמיס דהדי הדדי כולו עוללות ומקדיש כרמו לגו מורמיס ושכחה בהדיא גפנים בצח חמש לגו מורמיס ותניא בתוספתא בד"ג בזמן שהתחיל בו מבל לא התחיל בו מיפוק ליה משום שורה ולא הוי שכחה עד שיגזור כל שביביו בעיון שלא ישאלו ג' גפנים מלבוד לחין כאן שורה והרמב"ם ז"ל מדמנה לו נוסחא משובשת [הגה"ה: כבר כ' מהרי"ק ז"ל שם פפ"ה שגם בספר רביעו ז"ל נמלא מוגה ג"כ כך]. כל שחיטו יכול לפשוט את ידו וליטלה. אבל יכול לפשוט את ידו וליטלה לא הוי שכחה אפי' שעבר ממנה: וברגליות משעבור הימנה. ומשיעבור הימנה הוא שכחה ואפי' יכול לפשוט את ידו וליטלה: וגפן המולנית על גבי גדר אין לו אלא דין גדר קרויה לגיה ע"ש לגו עיני. וקמני בתוספתא בגדית ובדקל משידד מסס עכ"ל ז"ל.

ח **משנודעו העוללות.** שמיכר מה הוא עוללת ומה הוא מתכול: **העוללות לעניים.** שאין לחם מקדיש דבר שאינו שלו: **יתנו שכר גדוליו להקדש.** מה שמשביחין כל שעה בתוך קרקע של הקדש. והלכה כרבי יוסי: **בערים.** כרם שהגפנים שלה מולנות על גבי כלונסות ועניס לשון לף ערמנו רעננה (שיר השירים ז'): **כל שאינו יכול לפשוט.** כלומר לאחר שעבר מעליה אם במקום שמוכר אינו יכול לפשוט ידו וליטול קריעת בית לא תשוב לקחתו (דניאל כ"ד): **אבל רוגליות.** הגפנים העומדים על גבי קרקע שדורכים עליהם ברגל: **משיעבור הימנה.** הוי שכחה לכל גפן וגפן מן הרוגליות משעבר עליה חומן לחומן ומקור לשוב מחומן לחומן:

חַ הַמַּקְדִּישׁ כַּרְמוֹ עַד שֶׁלֹּא נוֹדְעוּ בוֹ הָעוֹלְלוֹת[מח], אֵין הָעוֹלְלוֹת לָעֲנִיִּים. מִשֶּׁנּוֹדְעוּ בוֹ הָעוֹלְלוֹת, הָעוֹלְלוֹת לָעֲנִיִּים[מט]. רַבִּי יוֹסֵי אוֹמֵר, יִתְּנוּ שְׂכַר גִּדּוּלָיו לַהֶקְדֵּשׁ. אֵיזֶהוּ הִיא שִׁכְחָה בָּעֲרִיסִ[נא], כָּל שֶׁאֵינוֹ יָכוֹל לְפָשׁוֹט אֶת יָדוֹ[נב] וְלִטְלָהּ, וּבְרֻגְלִיּוֹת[נג], מִשֶּׁיַּעֲבֹר הַיְמָנָה[נד]:

חמשיה כאומן בפני עצמו ואסור לשוב מאומן לאומן: מהרוגליות משיצא אומן. ואסור לשוב מאומן לאומן. ופירוש אומן שורה כדלעיל פרק ד' משנה ה'. ותמיהני להא קיי"ל בשנה ג' פרק ו' דכשדולג ועובר הוה בכל תשוב. ולא משמע מאומן לאומן אלא אף באומן עצמה. וכן נראין דברי הרמב"ם שכתבו בהלכות מתנות עניים פרק ה' פיסקא י' י"א וכ"ו. אבל לשון הירושלמי שכל רוגלית ורוגלית אומן בפני עצמו. והר"ש מסייס בו ואסור לשוב מאומן לאומן. ואי לא משמעינא אסיים בו בלשון אחר. ואסור לשוב באומן כשעבר הימנו:

פירוש המשניות להרמב"ם

עניים. וענין **שכר גידולים.** שכר מה שהוציא האילן מן הפרי משעת הקדש עד אשר חנטו פניו ונתבשלו. **וערים.** הוא גפן אדרת אשר נטשו קצירייה בענפי האילנות וגבה קומתה ונקרא בלשון ערב עריש. **וברגליות.** הם הגפנים השטוחות על הארץ שהרגל נוגעת בהם כמו הכרמים כולם והוא גזור ממלת רגל והלכה כרבי יוסי.

מלאכת שלמה

ח **המקדיש כרמו**. בפי' ה"ר שמשון ז"ל משנה זו קודמת למשנת כרם שכולו עוללות. **עד שלא נודעו בו העוללות.** אית לי"ג מלת בו. **יתנו שכר גדוליו להקדש.** ומ"ק ס"ל שמ"ל ליתן לפי שכבר נתחייב הכרם בעוללות הר"ש והרע"ב ז"ל. פי' ואין לחם מקדיש דבר שאינו שלו ולאו משום דס"ל לת"ק כר"י דס"ל בפ"ג דמעילה בחתני דהתם לחין מעילה בגדולין לחפי' כר' יוסי דס"ל התם הים מעילה בגדולין מני שבר דשתי הכא שקודם נתחייב הכרם בעוללות: **איזו היא שבחה בערים.** פי' שכחה דגפנים וכבר פי' תנא דמתני' לעיל מיזהו פרט ואיזהו עוללות. וכ' הר"ש שילי"ו ז"ל דמפרש בתוספתא דבעריס גדול מיירי דהיינו הים בו חמש גפנים כדאיתא בפ' עריס. והיינו טעמא דתנא ליה הכא דבדין הוא דבהדי מתני' דשכחה הו"ל למתניי מלא דתני מידי לגלו מורמיס דהדי הדדי כולו עוללות ומקדיש כרמו לגו מורמיס ושכחה בהדיא גפנים בצח חמש לגו מורמיס ותניא בתוספתא בד"ג בזמן שהתחיל בו מבל לא התחיל בו מיפוק ליה משום שורה ולא הוי שכחה עד שיגזור כל שביביו בעיון שלא ישאלו ג' גפנים מלבוד לחין כאן שורה והרמב"ם ז"ל מדמנה לו נוסחא משובשת [הגה"ה: כבר כ' מהרי"ק ז"ל שם פפ"ה שגם בספר רביעו ז"ל נמלא מוגה ג"כ כך]. כל שחיטו יכול לפשוט את ידו וליטלה. אבל יכול לפשוט את ידו וליטלה לא הוי שכחה אפי' שעבר ממנה: וברגליות משיצבור הימנה. ומשיעבור הימנה הוא שכחה ואפי' יכול לפשוט את ידו וליטלה: וגפן המולנית על גבי גדר אין לו אלא דין גדר קרויה לגיה ע"ש לגו עיני. וקמני בתוספתא בגדית ובדקל משידד מסס עכ"ל ז"ל.

מח. שהעניים קנוים עליון: מט. לחין מקדיש דבר שאינו שלו. ואף לר"ע לעיל. אל עניים הן. רק אלא יקנוס קודם הגיהר: **נ.** מדמשביחין בקרקע הקדש (א). ולת"ק פטיהי מדכבר נתחייבה הקרקע להעוללות. ואילה"ק לר' יוסי אמאי קאי בשאינו שכר גידולין להקדש. הרי מה שגדל אח"כ מהקדש כולו אסור (כפפחים נו ב). וי"ל התם לחין אם תעורבות היתר. אבל"כ הכא הרי מה שגדל מקודם שהקדיש כולו היתר [ועי' תרומות פ"ט מ"ד. ובר"ק]: **נא.** בגפנים שמולנות ע"ג עניס כעל ערש רעננה: **נב.** במקום שאוכר אף שעדיין עומד לגלו: **נג.** גפנים שטוחים ע"ג חרס: **נד.** לכל גפן משוב אז לאומן ואסור לשוב לאומן לאומן כשעבר ממנו אף שיכול לפשוט ידו לראשון. וי"ל דה"ט דבשלמא בעריס הוא מלרפן שיהיה כולן כאילן ג'. ואע"ג דגם באילן ג' משעבר ממנו הו"ל שכחה. וכאן עומר באומן אחד ג' [פ"ו מ"ד]. הכא אמאי. דבעריס מחמת המונחים עליו גפנים רבים מעורבים. דרך המלקט לאחר שגמר לקיטתו לבמון ולחפש אח"כ שמא מוצא עוד משכול נשאר אחת העליס וכירושלמי הכא. לפיכך כל שעדיין יכול לפשוט ידו לשם. לא הו"ל שכחה. ואע"ג דלא קיי"ל כר"מ [פ"ו מ"ד] לאחר דסמך על חיפוש המחבת. י"ל דזה דוקא כשהמחבת אינו המלקט בעצמו. דכשבא המחבת

פ"ז (א) כתב רבינו הגאון אמ"ו זצוק"ל. ואע"ג דקדושת דמים אינו מפקיע משעבוד. זהו בשועבד הממשות. משא"כ הכא לחין הקרקע משועבד להעוללות רק ליוקר. מ"מ לחילו קדושת דמים מפקיע משעבוד (ועיין מ"מ שפקי"ז) וכ"כ שאכתן פ"ה דמעשרות מ"ב בקנה שדה בסורית מעובד כוכבים. דלכדי צריך לעשר מה שנתוסף ביד ישראל. וא"ע קמע קמע דמטי בטל בלא נפסק הקלות. וכתוס' ב"ק (ד"ק ע"ב) עכלה"ט. **ולפע"ד** נרא ותלמידו. ל"מ היה נראה לדוקא בלא בלא אמרי' קמע קמע דמטי בטל. מדמתעבד מיד בכולו. דבלא יש בילה. משא"כ בלא ניכר. מיהו י"ל מדיש שם גם שרף לא שבשפרי הו"ל שפיר כתעורבות לא בלא:

כגר עבר משם המלקט. אבל כשהמלקט בעצמו דרכו לחפש אחר גמר לקיטתו. לפ גרע משכחת בעה"ג ולפ פועל. דאם הפועה"ג עומד שם זכותה לו שדהו [כפ"ה ג]. וכ"ש הכא שהמלקט עצמו עומד אצל הערים. אבל בריבוית כל גפן מונח לבדו. ואין דרכו לחפש על כל נעלם אחר שעבר ממנו. והו"ל ככל עומר שעכחו. דאפילו בחומן מ' משעבר ממנו הו"ל שכחה:

משנה ראשונה

בפאיטות בתמני' לקמן ואין בעה"ג יכול לזכות בהן ומהאם אינו מוכרח כדפי'. וגם ג"ע מ"ל הא לר"ע. ח **העוללות לעניים**. מ"ש תוי"ט אע"ג דאין לעניים בעולות קודם הבציר מ"מ גם בעה"ג אינו יכול להקדישן ע"כ. אינו מוכרח דאפילו בעה"ג יכול להקדישן הכא אמרי' שלא היה דעתו אלא על מה שהוא שלו ולא להפסיד לעניים כדפי' לעיל. **ר' יוסי אומר יתנו שכר גידוליו להקדש**. ומ"ק ס"ל דס"ל ליתן שכבר נתמיד הכרס בעולות. הר"ש. ואיכא למידק דשפיר אמר מ"ק שכבר זכו עניים בקרקע כדי שיקח העולות ואין אדם מקדיש את שאינו שלו. ונראה כיון דגוף הקרקע אינה של עניים אלא דמשעבדא להו ליקיה וקי"ל הקדש מפקיע מידי שעבוד והלכך מ"ר יוסי יתנו שכר. ות"ק ס"ל להקדש דמיה אינו מפקיע השעבוד ודוקא קדושת הגוף מפקיע מידי שעבוד והוא מתלוקח בין הקדמונים. רוב המפרשים סוברים קדושת דמים אינו מפקיע והרמב"ם סובר קדושת דמים נמי מפקיע כמ"ש פ"ז מהל' ערכין דין י"ד ופי"ח מהל' מלוה דין ז'. ולפ"ז היה נראה דים כאן סיוע לסברת הרמב"ם דהכא פסקינן הלכה כר"י ומשום דבירושלמי אמר שעשו מעשה כר"י אלמא קדושת דמים מפקיע. ויתיש דשמא דתני אתי דיוק במקדיש כרמו ולפ תני דה"ה במפקיע דהא מסתברא דתרוייהו חד דינא אית להו. אלא משום פלוגתא דר"י דבמפקיע מודה ר"י דאין עניים נותנין שכר גידולין להוכה מן ההפקר לאין מדם מפקיע מה שאינו שלו. ולכאורה עוד ראיה לסברת הרמב"ם ממשנה ז' פ"ג דמעילה שכשי אינן הדיוט באין שכל הקדש לא נהנין כמוך ט"ז אמה ואי הקדש דמים אינו מפקיע אמאי לא נהנין. ואמאי משום מראית העין כמו מעין שיוצא כו' בפיפא דהמס. **בערים כל שאינו יכול לפשוט את ידו וליטלו**. הטעם משום שהכלוסקות מחבריס את כל הגפנים ומשיכי כחד גפן וכאילו לא עבר ממנו אע"פ אינו יכול ליטלו מיקרי עבר הימנו. וכן בערים רפ"ו דלגאים דבחד שורה הוי כרם משום דלא משכחת ביה שמי שורות דכולהו כחד מתשיבי.

הלכתא גבירתא כללא דפרק ז'

משנה א אפילו אילן זית שחשוב. אפ"ה בשכח מלקט פירות א' מאילנותיו ואפי' יש בו כמה סאין. הו"ל שכחה. ורק במפורסם האילן ההוא בין בשמו שיש בפירותיו שום ענין מיוחד ובין שמפורסם במעשיו שעושה פירות הרבה יותר מהראוי. או שמפורסם מחמת מקומו שעומד במקום מסומן אז אפילו כל מין אילן אינו שכחה. ואפילו אין בו ב' סאין. ואל"כ רק ג' אינן שכחה ולא ב':

משנה ב ג' שורות אילנות. שבכל שורה ג' אילנות. וכל א' רחוק מחבירו לכל צד ו' טפחים. ושכח האמצעי אינו שכחה [ודברי הרמב"ם (פ"ח הכ"ה ממתנות עניים) שכתב ג' שורות מג' רוחות. ואף שיש בכל שורה רק ב'. אין שכחה להאמצעי. וכן פירש הר"ש ג' שורות מג' רוחות. וק' בשלמא ג' רוחות סגי. מדהו"ל ע"ז מסוים. דזה הטעם כ' הירושלמי. אבל מנ"ל לרמב"ם דסגי בב' בכל שורה. והרי בש"ס (ב"מ כ"ה א'. וב"ב פ"ג ב') משמע דכל שורה היינו ג'. וצ"ע]. [**אב"י** ול"מ נ"ל דשאני הכא בפאה דמדרשא דלעני ולגר תעזוב אותם ילפינן דאשנים קפיד קרא כלעיל פ"ו מ"ה. ועוד דע"כ צ"ל דלפי' זה דרמב"ם בהחיבור שלו (עי' בפירושו כאן) מה שהזכיר אע"פ שאין בכל שורה מהן אלא ב' זיתים. הוא פירושו של מלות שני מלבנים הנזכרים במשנה. דאל"כ הרי חסר בהרמב"ם התנאי דהמשנה שצריך שתהיה רחוקה מחברתה כשיעור ב' לבינים או ערוגות. אע"כ דשיעור ב' לבינים לא באויר שבין השורות איירי. וכמ"ש הרמב"ם בפירוש המשנה. רק הזית עצמו קרא מלבן. ואולי מטעם שהיו עושין העפר סביב שרשו כעין מלבן. ועי' ר"ש שפירש ג"כ דמלבן לא באויר השורות מיירי]. **הא** דאמרינן לעיל דאפילו ביש באילן כמה סאין שייך ביה שכחה. היינו בשכח האילן. כגון שהיה לו ה' אילנות. ושכח. והיה סבור שאין לו אלא ד'. אבל בשכח שיש לו פירות על אילן א'. אז ביש באילן ההוא ב' סאין אין לו שכחה. (ועי' רמב"ם הנ"ל הכ"ב והכ"ד ורכ"מ שם הכ"ב וכ"ד)]. והא דאמרינן דאילן מפורסם אין בו שכחה. זהו רק בלא התחיל בו. אבל בהתחיל בו וחזר ושכחו. הו"ל שכחה. אילן ששכחו ומונחים תחתיו קצת מפירותיו שלא שכחן אינו שכחה (ויש לרמב"ם ולראב"ד לכל א' פירוש אחר בזה):

משנה ג פרט שייך לעניים. היינו גרגרים שנשרו מידי הבוצר מעצמו ולא בנשרו מחמת שאירע לו איזה דבר. **אסור** לבעה"ב להעמיד סל תחת אילן כדי שישיר לתוכו מדגוזל עי"ז לעניים.

משנה ד עוללות שייך לעניים. היינו שגרגרי האשכול אינן עומדים צפופים שאין כל גרגר שוכב על כתף חבירו. וגם עי"ז אין האשכול מחודד בראשו כאילו גרגרים שבראש השרביט. מנטפים משם. ואם יש חדא לטיבותא. שייך לבעה"ב. ובמסופק אם ישנם בו תרתי. ה"ה לעניים. עוללות שבענף שתלויין בו האשכולות. אם נחתכים עם האשכול ה"ה לבעה"ב. ואם לאו לעניים. כל גרגר שגדל יחידי הו"ל עוללות:

משנה ה גפנים העומדים תכופים מאד. ומדמעכב גדולן. להכי צריך לנתק גפנים שדוחקין חבריהן. אז אם יש ביניהן עוללות. מנתק בגפני עוללות כמו שמנתק בשלו [ונ"ל דעכ"פ לא ינתק של עניים כדי להשביח גפנים שלו (כפ"ה מ"ג)] [**אב"י** כונת ע"ר זצוק"ל הכ"מ בשאין הפסד הבעה"ב הוא יותר מהפסד העוללות דאל"כ מנתק וישום הפסד העניים ונותן להם כחכמים שם. ועי' הלכתא גבירתא שם. ורמב"ם המ"ע פ"ד ה"ה. והתימה שלא הזכיר הרמב"ם דין דמדל בחבורו. ואולי שסמך על מ"ש בפ"ד ה"ח. והוי יודע דהשמת הפסד לעניים הזכירה רק ע"ר זצוק"ל כפי דמשמע מירושלמי. משא"כ ברמב"ם שם לא הוזכר ממנו כלל]:

משנה ו אילני רבעי אפילו שיש בו עוללות כולו לבעלים וצריך (בו) להוסיף בו חומש כשפודהו וצריך לבערו כולו בערב פסח של שנת ד' וז' בשמיטה כמעשרות:

משנה ז כרם שכולו עוללות כולו לעניים:

משנה ח המקדיש כרמו עד שלא נודע בו עוללות שבו כולו קדוש. ואם משנודעו. ה"ה לעניים ויתנו שכר גדולן להקדש. **שכחה** בעריס. היינו בשנזכר שכחתו רק במקום שא"א לו לפשוט ידיו ולטלו. ובשטוחים הגפנים בארץ. מיד שעבר ממנו ה"ז שכחה:

המשך הלכתא גבירתא של פרק ח

לו. והשאר יחלק לעניים שעומדין לפניו. ואם אין מספיק לכ"א כשיעור הנ"ל. נותן להם ומחלקין ביניהן.

משנה ז עני שבא לעיר. נותנין לו לחם כגודל ו' ביצים. דהיינו כב' סעודות. ואם לן נותנין לו מטה כר וכסת. ואם שבת כאן נותנין לו ג' סעודות הנ"ל. עני שבעיר אם יש לו ב' סעודות ליום לא יתנו לו מהקערה שהגבאים מחזירין בכל יום אצל הבעה"ב שיתנו הבע"ב לתוכה מתבשילן לחלק לעניי עיר. ואם יש להעני מזון י"ד סעודות לשבוע. לא יתנו לו הגבאים מהקופה שמחלקין בכל ע"ש לעניים מכובדין בכדי פרנסת השבוע. והקופה נגבית מהבעה"ב בב' ומתחלקת בג':

משנה ח מי שיש לו ר' זוז או שויין. לא יטול לקשו"פ. וכ"ש צדקה. ואם חסר לו זוז א' מהנ"ל. אפילו אלף נותנין לו כאחת רשאי ליטול: היו לו מטלטלין או קרקעות בשווי ר'. וממושכנים לבע"ח או אפילו לכתובת אשתו. דאפשר שלא יבא לידי גוביינא. אפ"ה רשאי ליטול. וביש לו כלים יפים והן לתשמישו. ולא מעות בעין. מותר בלקט שכחה ופאה. אבל לא צדקה:

משנה ט ביש לו במו"מ נ' זוז. הו"ל כיש לו ר' זוז בעין בלי מו"מ. ולא יטול. מי שאין צריך ליטול ונוטל עושו הוא שיצטרך ליטול. ומי שצריך ליטול ואינו נוטל. זה שכרו שיתעשר ויפרנס אחרים. והיינו מדבטח בה'. וכן דיין שבוטח בה' ואינו חושש לשנאת הנתחייב בדינו. כך שכרו: המראה א"ע בבעל מום כדי שירחמו עליו ליתן לו צדקה זה עושו שיתהווה בעל מום. מדמיקל בכבוד ה'. וכ"כ דיין שעושה א"ע כאינו רואה אמיתית הדין. עושו שיאבד אור עיניו:

סליק מסכת פאה

ציונים

פ"ח א **מאימתי**. תענית ו: ב"מ כח: מיי' פ"ל מהל' מע"ת הלכה יג.

שינויי נוסחאות

פ"ח א **בלקט** בתענית סס ג' **בלשו"פ. ועולות** נד"ג **ובעוללות**.

תום' רעק"א

פ"ח א [אות עו] בתוי"ט ד"ה **בלקט. ועוד מצינו בלשון הר"ב והר"ש.** להד"א מצינו בל' המשנה במסכתין לעיל פ"ד מ"ט מי שליקט את הפאה. [אות עה] שם בהרע"ב ד"ה **מאימתי. אית דמפרשי.** היינו פלוגתייהו דר' יוחנן ור"ל בפרק קמא דתענית. דר"י אמר סבי דאזלי אתגרי. ור"ל אמר לקוטי בתר לקוטי. והרמב"ם בחבורו העתיק לדר"ל. וכתב הכ"מ בשם הרשב"א דס"ל להרמב"ם דר"י ור"ל לאו בדיני פליגי אלא בפירוש תיבת נמושות והראיה ע"ז דאטו באתר דליכא סבי יהיה כל אדם אסור לעולם ליטול. אע"כ דלא פליגי ונקט הרמב"ם לישנא דר"ל שהוא שכיח בכל אתר עיי"ש. ועיין בהרמב"ם בפי' המשניות ותמצא דגם לר"י עיקר מילתא דהזקנים הם הם המלקטים שניים והוי לקוטי בתר לקוטי. ור"י ור"ל חדא מילתא קאמרי עיי"ש. אבל רש"י מפרש דטעמא דר"י שהזקנים הולכים בנחת ועיניהם למטה ומעיינו טפי. משום הכי נתייאשו העניים ממנה עיין שם. [אות עז] בא"ד **כבר נתייאשו העניים.** אף על גב דאיכא עניים בדוכתי אחריתא דלא ידעי מזה ולא הוי יאוש לגבייהו. מ"מ כיון דאיכא עניים הכא הנך מעיקרא יאושי מייאשי דאמרי עניים דהתם מלקטי ליה גמ' רפ"ב דב"מ. וקשה לי הא מ"מ גם לעניים קטנים יש חלק בזה. ולגבייהו הוי יאוש של"מ וכדאי' בסוגיא דשם גבי תמרי דזיקי עיין בתוס' ב"ב דף קמ"ג ע"ב ד"ה ואם שכתבו הכא כיון דאין מפסידים ולא בא הריוח לידם שפיר מחלי ועדיין צ"ע. [אות עח] בא"ד **וכל הנמצא בה אח"כ הוא הפקר.** קשה לי הא הלקט שנופל בעת הקצירה שהוא על שדה דבעל הבית כשנתייאשו העניים ונעשה הפקר מיד יזכה בעל השדה מדין קנין חצירו דקונה שלא מדעתו. ואי דהבעלים אינם עומדים שם והוי חצר שאינו משתמר. מ"מ תקשה מפ"ק דב"מ דף י"א דאוטביה ר' אבא לעולא ממעשה דר"ג וזקנים ומוכיח מזה דחצר שאינו משתמר ג"כ קונה. ולדידיה יקשה מתני' דהכא אמאי אינו זוכה בעל השדה מדין חצר. וצע"ג. [אות עט] [ד"ה זה שיריך לענין הבא] [שם] במשנה **ובזיתים.** וכתב הרמב"ם בחבורו אבל צבורי זיתים ששכחן תחת האילן הרי זה מותר בהם משיפסקו העניים מלחזור אחריהם וע"י מ"ש לעיל בפרק הקודם משנה ב'. [אות פ] בתוי"ט ד"ה **הנמושות. כמו לא ימושו.** והרא"ש כתב דאזלי אתיגרא מתוך שהולכים כפופים ועיניהם מסתכלות למטה רואים כל מה שמוטל לפניהם בקרקע ואינם משאירים כלום עכ"ל. וא"כ גם להך מ"ד נמושות מלשון לא ימיש.

פ"ח **א מאימתי. הנמושות.** °מית דמפרשי זקנים ההולכים על מקנתם. ומית דמפרשי לקוטי בתר לקוטי שמחמר שילכו בשדה לוקטים אחר לוקטים או הזקנים הללו שמאחרים ללכת ללקט אחר הכל °כגון שהיעשו העניים מחמתה שדה °וכל הנמצא בה

פרק ח א מֵאֵימָתַי כָּל אָדָם אחר כך הוא הפקר לכל דין **מְהָרִין בְּלֶקֶט**א, **מְשֶׁיֵּלְכוּ הַנָּמוּשׁוֹת**ב. **בְּפֵרָט וְעוֹלֵלוֹת,** ולעופות מלא לעניים והרי אין עניים. מאימתי כל אדם מותרין בלקט וכו' ע"כ. עיין בס"ם סוף פרק הזרוע (קלד:) ולשון רמ"י בפ"ק דתענית דף ו' לפי שיודעין אם נשאר לקט שכחה ופאה נמושות נטלוהו ע"כ. והתם נקט לקט שהוא העומר אחת אחת ואינן נלקטין בולן °ועוד מצינו בלשון הר"ב והר"ש משנה ה' פרק ד' שכחתו ללקוט פאה ומהאי טעמא נכולהו שייך לומר דנלקטין ולחזי אם כן להשמיל לכולם שם לקט: **הנמושות.** לשון הר"ב אית דמפרשי זקנים ההולכים וכו'. ופירש רמ"י ולשון נמושות כמו לא ימושו (ישעיה נט) [גי' רמ"ל לא ימישון (מהלים קטו)] שממשמשין והולכים. לקוטי וכו' ולשון נמושות °כמו לא ימיש (שמות יג) שנוטלין ומשין הכל מלפניהם. בב"מ פ"ב

פירוש המשניות להרמב"ם

פ"ח **א** אומר הכתוב בזה החלק הנעזב לעניים לעני ולגר תעזוב אותם (ויקרא יט) וכשיפסקו העניים מלבקש אותם הם מותרים לכל בני אדם כי לא צוה הקב"ה שיעזבוה לאיבוד או לעופות. **ונמושות.** הם הזקנים הבאים בימים ועיקר לשונם הוא

מלאכת שלמה

פ"ח **א הנמושות.** ירושלמי מצא שאול היה קורא לותן נמושות וכן נמי אית תנויי תנו משושות מלן דתני נמושות שהן נאין בסוף ולשון נמושות כמו לא ימיש שנוטלין ומשין הכל מלפניהם שנאין לאחר מחברייהם ומ"ד משושות שהן ממשמשין ונאין על משענתם ופי' הרמ"ם ז"ל ומתוך שהולכים כפופים ועיניהם מסתכלין למטה רואין כל מה שמוטל לפניהם בקרקע ואינם משאירין כלום וכשיודעין שאר עניים שהלכו אלו מתייאשין הם ובפ' אלו מציאות מייתי לה ליאוש שלא מדעת עכ"ל ז"ל. ואיתא

יכין — תפארת ישראל — בועז

פ"ח **א.** ה"ס שכחה ופאה. רק נקט הרשלון. לכשמתחיל לקלוט נתחייב בלקט ואחר שהתחיל מיד בשכחה. ופאה נותן בסוף השדה: **ב.** ר"ל אחר שהלכו הנמושות. והן הזקנים שהולכים לאט ושמוט. ומלקטין כל שבולת יחידי. ונקראין נמושות שממשמשין במקלות והולכין. ויו"ל לקוטי בתר לקוטי. ונקראין נמושות. שמשו והסירו הכל. לתמ"כ כגר מחילה העניים(א). ומתחבר כפי' קמץ דמי דתייף נכסי'. וק' מ"ש מתמרי דשדי זיקא לתשון מה"ט (כב"מ דכ"ג). וכ"כ בהכל לחגלי גפא ולפרשא ולטרזינא תפי' מיתמי. וכ"כ כופין למפטרופי לנדקה (כב"ג ד"ה ח') וכ"כ בתפטרופי לבניס ומכסי מיתמי (בגיטין דנ"ג ע"ב). דבכולה לא חמרי' יתמי לאו בני מחילה. ומ"ל דמ"ה מקלינן בכולהו. מדאית להו הנאה ליתמי. ליתא דעכ"פ לריכי למחול בשביל הך הנאה. והרי יתמי לאו בני מחילה. ומ"כ אדרבה. ק"ו הוא. מה בעשות יתמי. שהקרן כבר הוא שלהם. אפ"ה לא תקרינן הריוח מטעם דלאו בני מחילה. מכ"ש בפאה ולקט דגם הקרן לא זכו בהם יתמי עדיין מכ"ש שאין לתקרו מה"ט. אע"כ דוקא היכא דבעינן לתפקועי מרשותייהו דיתמי. לריך שיהיה קנת הנאה ליתמי. אבל היכא דליכא פקוע מרשותייהו. ואדרבה אילא נמי מדת קדוש. לכופין עליה (כב"מ קע"ד) ובי הכא בפאה שלא ירוויחו הס ע"י הפקר של תתרים. בכה"ג אפי' לא ירוויחו כלל ע"י זכוי של תתרים. אפ"ה ל"ל יתמי לאו בני מחילה. דל"ל מחילתם כלל תס היו גדולים. מיהו בירושלמי הכא משמע. דלא משום יאוש נגעו בה. דאל"כ למה לריך קרא לעני וגו' תעזוב. ולא לעורבים ועטלפים:

יאושי מייאשי דאמרי עניים דהתם מלקטי ליה גמ' רפ"ב דב"מ. וקשה לי הא מ"מ גם לעניים קטנים יש חלק בזה. ולגבייהו הוי יאוש של"מ וכדאי' בסוגיא דשם גבי תמרי דזיקי עיין בתוס' ב"ב דף קמ"ג ע"ב ד"ה ואם שכתבו הכא כיון דאין מפסידים ולא בא הריוח לידם שפיר מחלי ועדיין צ"ע. [אות עח] בא"ד **וכל הנמצא בה אח"כ הוא הפקר.** קשה לי הא הלקט שנופל בעת הקצירה שהוא על שדה דבעל הבית כשנתייאשו העניים ונעשה הפקר מיד יזכה בעל השדה מדין קנין חצירו דקונה שלא מדעתו. ואי דהבעלים אינם עומדים שם והוי חצר שאינו משתמר. מ"מ תקשה מפ"ק דב"מ דף י"א דאוטביה ר' אבא לעולא ממעשה דר"ג וזקנים ומוכיח מזה דחצר שאינו משתמר ג"כ קונה. ולדידיה יקשה מתני' דהכא אמאי אינו זוכה בעל השדה מדין חצר. וצע"ג. [אות עט] [ד"ה זה שיריך לענין הבא] [שם] במשנה **ובזיתים.** וכתב הרמב"ם בחבורו אבל צבורי זיתים ששכחן תחת האילן הרי זה מותר בהם משיפסקו העניים מלחזור אחריהם וע"י מ"ש לעיל בפרק הקודם משנה ב'. [אות פ] בתוי"ט ד"ה **הנמושות. כמו לא ימושו.** והרא"ש כתב דאזלי אתיגרא מתוך שהולכים כפופים ועיניהם מסתכלות למטה רואים כל מה שמוטל לפניהם בקרקע ואינם משאירים כלום עכ"ל. וא"כ גם להך מ"ד נמושות מלשון לא ימיש.

תוספות אנשי שם

פ"ח א תוי"ט ד"ה **בלקט ל' הרמב"ם כו'. אלא תעזוב אותם כו'.** דכיון פיום מוציא לי שהרכיב שני עניים המלוקים בטעמן והכלכותיהן דלרשן לתעזוב לרשין במולין גבי שלח היו שם עניים ואינו מחויב להניח פאה וה"ס של בעה"ב כתנותה כל השדה ומיבים במעשר ואם בא מהם אחר ולקטן גזל הוא ידיו. אבל הכא משפקרו העניים שכבר הניח לקט לעניים ומשום יאוש נגעו בה כמבואר בב"מ וא"כ הוי הפקר ופטורין מן המעשר ול"ע (ש"י). ד"ה **הנמושות וכו'.** ע' בתוי"ע ול"ע דבתענית מפ' רמ"י בפי' הרמ"ם ומקשי ליה לדידיה (להה"מ). בר"ב ד"ה **מאימתי כו'. נתייאשו כו'.** ע' תוי"ע וע' במהדורא שהוסיף בזה הלשון ומי דניחא כיון לתף אם יטלנו קטן אין זכותו זכות גמורה והוי גזל רק מפני ד"מ מ"ה במה שנטלו עשיר לא מיקרי גזלן. הא מ"מ לכאי פוסקים לדלרוב וחרבו י"ל זכייה מדאוריימא תף במציאה ס"ל דנהך קטנים יקנה מי"ל יד לזכות ומ"מ אין הפקרן הפקר. ובזה י"ל כמ"ש התוס' בב"ב. ואולם עיקר היסוד לא ניחא לי תף בקטנים דס"ל יד היינו לאם יטלו יכול לאחר לחטוף ממנו דלא זכה הקטן בהגבהה אבל מ"מ יש לקטן מלק בלקט שהוא שלהם ניחן ונאכול ס"ל היתף ילקוט העשיר ע"כ ועי' בצועז שות ס'. בא"ד **הפקר לבל.** ע' תוי"ע. ולפע"ד לק"מ דבעל השדה מעיקרא לאוסי מייתם. מדא שהרי הרמב"ם כ' בדין זה בה' יו"ד וכן בהי' יו"ד ופכ' י"ג כ' מתנות עניים שבשדה שאין העניים מקפידים עליהם ה"ה של בעל השדה עכ"ל והוא מהירושל' וע"כ ה"ט דבה' יו"ד ו"ל לחייבי לאחר שפקרו העניים מלחזור אחר מתנותיהם שהוא אחר שהפסיק בעל השדה ללקוט שדהו. בעל השדה מעיקרא לאוסי מיתם כי סבר שהעניים ילקוטהו לכן מותר לכ"ע ובהי"ג לחייבי שבעל השדה עודנו מלקט בשדהו אלא שהעניים אין מקפידין לכן כ' שהן של בעל השדה (רל"מ). ובפ' תה"ר מ' ע"פ ד' תמי"ט בב"מ פ"ג מ"ג לפי שבא בתירנו לפני יאוש וקי"ל יל"מ לא קנה ע"כ. פ"ה ע' בדבד"ז בביאורו לתר"מ שם ה"י ד"ה מאימתי כו' ונלקט שכ' ו"ל ומליצת דמתני' דלקתי מאימתי מותרין כל אדם משמע לאפי' עשירים שאינם בעלי השדה מותרין משום דהוו הפקר שהרי בעל השדה עוד אותם לעניים ולא נתו הוי הפקר. ואם קדם בעל השדה תחר שהלכו הנמושות ותחר מזכה לי שדי נראה דהוי אלו ואין תחרים יכולים לטלו תע"ג דתיתו עומד בלל שדהו ע"כ. ובד"ה מאימתי כו' בפרטו כ' ו"ל ומתוך לשון הירושלמי משמע שאין השדה תחר שהלכו הנמושות ותחר מזכה לי שדי נראה דהוי אלו ואין תחרים יכולים לטלו תע"ג דתיתו עומד בלל שדהו ע"כ. ובד"ה מאימתי כו' בפרטו כ' ו"ל ומתוך לשון הירושלמי משמע שאין מותר אע"ז אלא לבעל השדה דגרסינן התם מתנות עניים שבשדה שאין עניים מקפידין עליהן ה"ה של בעה"ב ע"כ ולפ"ז הא דתנן מותרין לכ"א לאו דוקא אלא לומר שמותרין לעשירים

לעניים בין לעשירים: **רביעה שניה.** המטר נקרא רביעה מפני שהוא רובע את הארץ ומולידה ומצמיחה מכל הרובע את הנקבה והיא מתעברת ממנו לשון בהמתך לא תרביע (ויקרא י"ט). פירוש אחר רביעה על שם שהמטר משכיב העפר ומרגילו תרגום רובץ רביע וזמן רביעה שניה בשנה בינונית הוא בעשרים ושלשה במרחשון: **שאינן מוסקין.** מסיקה בזיתים כמו קולר בתבואה בוער בענבים חורה בתמרים גודר בתמרים כך מוסק בזיתים: **ולא יהא מביא בארבעה איסרות.** להיינו שני פונדיונים שהפונדיון שני מיסרין ומנן מין פומתין לעני העובר ממקום למקום מכסך בפונדיון להיינו מזון שתי סעודות וכיון שמיני מצית זיתים שוה מרבעה מיסרות להיינו מזון שתי סעודות לו ושתי סעודות למשהו אף הוא מיני יוצא ללקוט. ומין הלכה כר' יהודה:

מִשֶּׁיֵּלְכוּ הֶעֲנִיִּים בַּכֶּרֶם וְיָבֹאוּ. °**וּבַזֵּיתִים, מִשֶּׁתֵּרֵד רְבִיעָה שְׁנִיָּה׃** אָמַר רַבִּי יְהוּדָה, הַלָּא יֵשׁ שֶׁאֵינָם מוֹסְקִין׃ אֶת זֵיתֵיהֶם אֶלָּא לְאַחַר רְבִיעָה שְׁנִיָּה, אֶלָּא כְּדֵי שֶׁיְּהֵא הֶעָנִי יוֹצֵא וְלֹא יְהֵא מֵבִיא בְּאַרְבָּעָה אִסָּרוֹת׃

משיילכו העניים בכרם ויבואו. בפרק קמא דתענית דף ו'. כתב רש"י וז"ל כלומר שלקטו ומזרו ובמו פעם שניה והשתא מסתי לעתייהו עניים ע"כ. והר"ם הביא ירושלמי ולא תניון נמושות על ידי שהן מביאין בתין על גתר ואין דגרסי לגלתר ע"כ ואין חילוף בין הגירסאות בעניין אלא בלשון: **ובזיתים משתרד רביעה שנייה.** ירושלמי ולא תניון נמושות מפני שהוא ניטה ואין יוצאין אלא בחורים ע"כ. ולפירוש דנמושות לקוטי וכו' הטעם כשהוא ניטה שוב אין הולכים אחריו להוקטים מפני הניטה הולך ודבר מועט נשאר: **רביעה שניה.** פירש הר"ב בכ"ג במרחשון וכ"פ במשנה ה' פרק ח' דנדרים. אבל בפ"ק (מ"ד) ופ"ג דתענית (מ"ח) מפרש (ני"ז) [ל"ל בשבעה] בו ושם אפרש בס"ד: **בארבעה איסרות.** מ"ש הר"ב דלכך בפונדיון היינו דף כא ע"ב: **משילכו העניים בכרם ויבואו.** בפרק קמא דתענית דף ו'. כתב רש"י וז"ל כלומר שלקטו ומזרו ובמו פעם שניה והשתא מסתי לעתייהו עניים ע"כ. והר"ם הביא ירושלמי ולא תניון נמושות על ידי שהן מביאין בתין על גתר ואין דגרסי לגלתר ע"כ ואין חילוף בין הגירסאות בעניין אלא בלשון: **ובזיתים משתרד רביעה שנייה.** ירושלמי ולא תניון נמושות מפני שהוא ניטה ואין יוצאין אלא בחורים ע"כ. ולפירוש דנמושות לקוטי וכו' הטעם כשהוא ניטה שוב אין הולכים אחריו להוקטים מפני הניטה הולך ודבר מועט נשאר: **רביעה שניה.** פירש הר"ב בכ"ג במרחשון וכ"פ במשנה ה' פרק ח' דנדרים. אבל בפ"ק (מ"ד) ופ"ג דתענית (מ"ח) מפרש (ני"ז) [ל"ל בשבעה] בו ושם אפרש בס"ד: **בארבעה איסרות.** מ"ש הר"ב דלכך בפונדיון היינו

שינויי נוסחאות
בארבעה בד"ס אלא בארבעה וכן הוא בירושלמי וכ"כ בר"ב ד"ה ועיין מ"ש.

תוספות אנשי שם
ולעולם בעל השדה דוקא. ואפשר לחלק בין הממנות שאין העניים מקפידין עליהן שהם לבעל השדה אבל מה שנשאר אחר העניים פ"ל שהוא לבה"פ והכון אלו שהכל לבעל השדה עכ"ל. תוי"ט ד"ה **משילכו העניים כו' וחזרו ובאו כו'**. קס"ד בהו"ע דפ"כ היינו לקוטי בתר לקוטי דריש לדעת ר"ל שהוא פי' הב' של הר"ב ופ"כ ליערבינהו וליתנינהו ומכח זה תמיך לפרש המשנה כסגנון אחר ע"ש. ועדיי"ע דלק"מ דלקוטי בתר לקוטי אין פי' שלוקט העניים ממש שלקטו תחלה מחזיר ללקט כמ"ש בהו"ע דמ"ש קס קאמר ליה אלא כמו שפירש"י שם בתענית לקוטי בתר לקוטי שהעני מולין בנו אחריו ע"כ ומשתא אין זה ענין כלל למ"ש בסיפא משילכו וכו' (ש"ל). במשנה **ובזיתים.** יש לדקדק לפתח במיני ממנות וסיים במין פירא והכי הו"ל למיתני בתבואה משילכו הנמושות. ובכרם משילכו העניים ויבואו. ובזיתים משתרד. ונ"מ לי ע"פ המוספתא והובא במולין קל"ג ד' ממנות בכרם פרט ועוללות שכחה ופאה. ג' בתבואה לבה"פ. ג' בעוללות שכחה ופאה ע"ש וע"כ שפיר נקט התנא תחלה לקט שהוא שם מיוחד לתבואה בלבד דבזה מובדלת מכל שאר מינים וה"א לבה"פ כמ"ש התוי"ט. וכן פרט ועוללות המיוחד רק בכרם וה"ה שו"פ. אבל זיתים דמתייבי רק בשו"פ שהוא שוה בכל המינים פ"ת ניתן להם שם מיוחד ולכן קתמר וזיתים בפירוש. וזמן היתר של שאר מילות לא הוזכר התנא לפתחא משמעון לומר דמיני כ"כ וממילא זמנם נמי משילכו הנמושות (לה"מ). בר"ב ד"ה **רביעה כו' פי' אחר כו'**. פי' הש' הוא בגמ' דתענית ו': ולכן תמוה מ"ש הר"ב פי' אחר מלבד (רש"ש). ד"ה **ולא יהא מביא כו' לאשתו.** וק"ל הא יש הרבה עניים בלא נשים ולהכי כתבי' לילך (הרש"ש).

פירוש המשניות להרמב"ם

כן והשאילו בכאן זה השם ללוקטים אחר הלוקטים והם המלקטים השניים והמשיל אותם לזקנים לאיחורם מפני שבוששו לבא ולא ימצאו אלא מעט. **ורביעה שניה.** המטר השני בזמן הרביעה השניה מן השנה והשאילו כמו כן שם הרביעה לזמן הסתיו לפי שהוא מגדל הצמחים ויוציאם מבטן הארץ כמעשה הבועל בנקיבה והוא גזור ממלת תרביע וכן אמרו (תענית ו') מטרא בעלה דארעא וזמן רביעה שניה בארץ הצבי בשנה המבכרת הוא בי"ז במרחשון ובשנה הבינונית בכ"ג במרחשון ובשנה המאוחרת בראש חדש כסליו ומה שירד מן הגשם קודם י"ז מרחשון הוא ממטרות החורף לא מתחלת הסתיו כל זה בארץ ישראל (ועליו) [ועליה] נאמר הדבר. ופי' **מוסקין** מנפצין או חובטין הזיתים והחובט נקרא מוסק כמו שיקרא לחורש עודר ולכורת ענבים בוצר ואוסף מיני התבואה קוצר. **איסרות.** קיבוץ איסר ושיעור איסר ד' גרות כסף ואין הלכה כר' יהודה.

מלאכת שלמה

בירושלמי דר' יוחנן בן נורי. שהיה עני היה יוצא מן הנמושות ומביא פרנסתו של כל השנה. **משילכו העניים וכו'.** בירושלמי מפרש לה מני נמושות הכא דעל ידי שהן מביאין בתין לגלתר פי' הרמ"ם ז"ל דזקנים מביאין עליהן ענבים ובתין מיד פי' בתין והולכין ואין העניים מתייאשין בהליכתן וכן זיתים מחמת הגשם שבשעת מסיקה אין הזקנים יוצאים עכ"ל ז"ל. **רביעה שניה.** כתן פי' ר"ע ז"ל כמ"ד כ"ג במרחשון אבל בפ"ק דתענית פי' ד' וגם שם רפ"ג פי' כמ"ד י"ז במרחשון וכתב התכם הר"ר סולימן חזקני ז"ל עיין מ"ש ע"ז בפ"ט מסביעת והנה תמצא דבריו כתובים בספר זה לקמן שם פ"ט מ"ו. **ולא יהא מביא אלא בד' איסרות.** דהיינו שני פונדיונין וכו' לשון ר"ע ז"ל. אמר המלקט יש גורסין במשנה אלא בארבעה וגם התכם הר"ר יהוסף ז"ל כתב דבפ"ק גרסי' במתני' אלא אלא ולפ"ז צריך להגיה בפי' ר"ע ז"ל במשנה וכיון שהיו מביא זיתים אלא שוה ד' וכו' אם הוא גורס במשנה אלא אלא. והנכון שאלא אלא טעות היא וצריך למחוק אותה וכן בספרי כ"י שראיתי איננה. **בארבעה איסרות.** שיעור כל אחד ד' סעודות ומצא שהפרוטה שני שעורה כסף וכן מצינו בריש קדושין וכמה היא פרוטה אחד משמנה בחיסר המיטלטלין.

י כ י ן — תפארת ישראל — ב ו ע ז

כפי' ג' היינו משילכו עניים ויבואו. ולמה שני תנא בזיתים (ב): ג. ר"ל אחר שכבר הלכו העניים שלקטו תחלה וחזרו לזיתם. ושוב באו אחרים ולקטו גם הם אחריהם. אמ"כ מה שהשלימו העניים שרי הוא הפקר לכל אדם אפילו לעשירים. ולא תנא הכא נמושות דמדמצי עניים חזקים משכימין ובאין: **ד.** המטר השני. ונקרא רביעה ע"ש שמוליד הארץ. ק"ו ע"ש שמרגיל ומשכיב העפר. ומזמן עד כ"ג במרחשון. ולא תני נמושות. לאין הולכין אז לימי גשם הס: **ה.** מוסק זיתים. כקולר בתבואה. וכבוצר בענבים. חורה בתמרים. גודר בתמרים. כולן לשון קולר ממחובר: **ו.** הס ג' פונדיון. ופונדיון הוא לב' סעודות. וכיון שהיו מוציא מיני ג' סעודות לו. וב' סעודות למשהו נשתיל פרנסתו לבד שוב היו יוצא:

משנה ראשונה

פ"ח א **ובזיתים.** לעניין שכחה ופאה אבל לקט ופרט ועוללות לא שייך בהיולות כלאיים בפ' הזורע דף קל"ג ויתיים דנקט לאו דוקא דה"ה שאר מילות כמו בר"פ לעיל ושמע טעמיה דר"י לא שייך אלא בזיתים שלקיטתן מאוחר משאר מילן וכן משמע מפי' הר"ב פ"ט דשביעית מ"ת. **כדי שיהא העני יוצא ולא כו'.** ולא אמר בקונדס אם אין שם כדי מרבעה מיסרות. משום דפעמים שכל השכחה או הפאה מתאספת אינם בתרבעה מיסרין ובהכוח לא מ"ר יהודה דמותר לכל אדם שהרי העני יוצא להן שכשבור שהיא מרובה ומשיגא נוטל אף המועט אלא מיהו מיירי שכבר היה העני כאן ונטל וכשנשאר אחריו פחות מארבעה מיסרין אינו חוזר עוד לגלות וחזו שאמר כדי שיהא יוצא פעם

מזון ג' סעודות כרבי יומנן בן ברוקה פרק מ' דעירובין ועיין לקמן במשנה ז': **ב נאמנין על הלקט ועל השכחה וכו'.** עיין מ"ש בפ"ד מ"ו מסכת לסידורן: **ובן לוי נאמן לעולם.** לשון הר"ב דכי היכי דלא נחשדו ישראל על תרומה גדולה. כן לשון הירושלמי ור"ל ישראל עם הארץ שאין נאמנין על שאר מתנות כלקמן בריש מסכת דמעי: **ג נאמנין על החטים.**

ב נֶאֱמָנִים[ז] עַל הַלֶּקֶט וְעַל הַשִּׁכְחָה וְעַל הַפֵּאָה[ח] בִּשְׁעָתָן[ט], וְעַל מַעֲשַׂר עָנִי בְּכָל שְׁנָתוֹ[י]. וּבֶן לֵוִי נֶאֱמָן לְעוֹלָם[יא]. וְאֵינָן נֶאֱמָנִין[יב] אֶלָּא עַל דָּבָר שֶׁבְּנֵי אָדָם נוֹהֲגִין כֵּן[יג]: ג נֶאֱמָנִין עַל הַחַטִּים.

ב נאמנים. הענייס לומר מיטיס הללו של לקט שכחה ופאה הן ופטוריס מן המעשר: **בשעתן.** בשעת הקליר: **בכל שנתו.** בשנה שלישית ובשנה שמעשר עני נוהג בהן: **ובן לוי נאמן לעולם.** למעשר לשון נוהג בכל שנה וכיון לומר של מעשר לשון הס לא תיישיין שמא לא הפריש מהן תרומת מעשר דכי היכי דלא נחשדו ישראל על תרומה גדולה כך לא נחשד בן לוי על תרומת מעשר: **אלא על דבר שבני אדם נוהגין כן. ג נאמנין על החטים.**

פירוש המשניות להרמב"ם

ב כבר הקדמנו שמתנות עניים אינן חייבות במעשרות וכן הלוי אינו חייב [שיוציא] מן המעשרות אשר ניתן לו חוץ מתרומת מעשר כמו שביארנו בפ' שביעי מברכות ואמר שיהיה העני נאמן בשעת הלקט שיאמר זה לקט ונקח אותו ממנו ולא נתחייב להוציא ממנו מעשר ושאר ההלכה מבואר על זה העיקר. ומה שאמר **אין נאמנין אלא על (דבר שבני [שדרך בני] אדם נוהגין.** [כן] ר"ל שהם אינם נאמנין באמרם שאלו מתנותיהם ולא יתחייב הדבר ההוא מעשר אלא א"כ מנהג בני אדם לתת להם הדבר ההוא ונבאר אותו אחר זה [והוא אמרו]. ג דרך בני אדם לתת הלקט והשכחה והפאה בחטים ולא בקמח ולא בלחם ועל כן יהיו נאמנין על הזרע ולא יהיו נאמנין על הקמח ולא על הלחם וזה כשיאמר הבעל הבית

מלאכת שלמה

ב נאמנין על הלקט כו'. פי' הר"ש שיילי"ו ז"ל נאמנין על הלקט כו' בשעתן נאמנין שעייס לומר מיטיס הללו של לקט שכחה ופאה הן ופטורין ממעשר ותרומה כדתנן בריש תלה ופאי הן עמי הארץ יכול המבר ליקח מהם ולסמוך עליהן ובע"ה שאינם לו מסודין ולא נאמנין מייתי וכן כתב הרמב"ם ז"ל פרק י"ב מהלכות מעשר: **בשעתן.** בשעת הקליר: בכל שנתו. נאמנין עליו להיינו שנה **שלישית ושביעית:** נאמנין לעולם לומר מעשר לשון זה ונתתי [הגה"ה: לשון החכם הר"ר יהוסף מסכמי ז"ל בירושלמי דייק שהלוי נאמן לפי' לומר שהפירות ממנו תמ"ע מדקתני לעולם ולא קתני וכן לוי נאמן על מעשר לשון] לכהן תרומת מעשר ולעולם מע"ר נוהג דקרוי נחלה כדאיתא פ"ק דר"ה ולית ביה משום טבל והלוקח ממנו ג"כ לעשר מהן דמאי: להיות נוהגין כן. כדתני סיפא דלקמיה נאמנין על החטים ואין נאמנים על הקמח וכו': ובירושלמי גרסי' סלק ר"ש דרומיא דעי קומי ר' יוסי נימא מתני' דמיקל להמיין ע"ה לומר זה לקט זו מ"ע ר"ש היא דתניא וכו' ורבנן פליגי עליה התם ובכתבה הבריית לק' פ"ד דתמי ותירץ לו ר"י דלפי' רבנן מודו בהא לאין דרך עני לעשות ערמה בדבר זה להיות מלמד לעבידה לגלויי. ובראיה מן הירושלמי דגרסי' במתני' אלא על דבר שכן דרך בני"ע נוהגין כן. דגרסי' התם ר' מני בעי ובן לוי נאמן לעולם אפי' בשביעית פי' אם תומר פירות הללו מע"ר של שמיט הן מהו שיהא נאמן ויהא מותר לאכלם אלא בקדושת שביעית מדקתני מתני' לעולם ולא קתני בכל שנות המעשר. תו דילמא לפי שכות המעשר הס שם עליהם תמר לעולם אבל בשביעית לא יהא נאמן לומר מע"ר של שמיט ושלקח הבעית בתיקו: אין נאמנין אלא על דבר שכן דרך בני"ע נוהגין כן כיני מתני' ומשנה יתירה היא ודאי בשדי בשיאמר אלא על דבר שבני"ע נוהגין כן אלא ודאי יתור המשנה לאמרי הכהו דיני דאמר התם ר' בון ג"ר חייא כגון אם אמר פירות אלו נתנם לי אים פלוני במתנה ואמר לי אהן מתוקנין ואלא על מעשר דאשון הס אינו נאמן וכן נמי אם אמר מסדה שלי הן אינו נאמן כיון שהוא ע"ה והס"ה דמאי כשאר פירות ע"ה ואלא אמרי' דיהא נאמן במגו דאי בעי אמר מעש"ר שקנאתי ע"ה אבל הרמ"ם ז"ל נראה דגרס כמו שהוא כתוב בדפוס אלא על דבר שבני"ע וכו' אבן הס"ר שאמה שיילי"ו ז"ל מנאתי שכתב בפיהוש הירושלמי ס"ג כיני מתני' אין נאמנין אלא על דבר שדרך בני"ע

יכין תפארת ישראל בועז

ז. עייש ע"ס: **ח.** לומר שהמצוה לקט וכו' שיפטור הקונה מומה מהן מלעשרן: **ט.** בשעת קליר: **י.** בכל שנת ג' וו' בשמיטה. דמדהוה מרומה אין הבעה"ב מחלקו בפ"ק. ואילה"ק ויהיה נאמן בשנת ג' וו' לומר לקט שכחה ופאה הוא. במגו דבעי אמר מעשר עני הוא. ואי"ל מדהנך נתנין בשבלים משל"ב מעשר עני ניתן אמר שנתמרח. להכי אין נאמן מזה לזה. ליתא דהכי במ"ג משמע דגם בממורח נאמן בכולן. י"ל כיון דלקט שכחה ופאה רק דבר מועט הוא. רגיל לאחלו מיד. ולהכי אין נאמן עליהן רק בשעתן. ואע"ג דיש לו מגו. מגו במקום עדים היא. לאין סהדי שאינו אומר אמת (ג): **יא.** ר"ל מדמעשר לאמון נוהג בכל שנים. להכי לעולם נאמן לו ע"ה שהן של מעשר והפרישם אע"ע ממע"ר שניתן לו. ללא חשידי עליה כמו ללא חשידי ישראל ע"ה אע"ג. ואף לאין ליתן מתנות לכהן ולוי ע"ה [מחולין דק"ל ע"ב]. באין חבר שרי. כתוס' שם ד"ה מניין. ותוס' שם [דק"ד ע"ב]: **יב.** ע"ה בכל הנ"ל: **יג.** כדמפרש במשנה ג':

משנה ראשונה

אחת ולא יהא מניח בשעה שניה. **ב נאמנים על הלקט כו'.** וה"ה לפרט ועללות. **בשעתן.** בשעתן אין נאמנים במגו לאי בעי אמר מעשרין הן. דבעמי הארץ מייתי לחשידי והא בשעתן נאמנים ואע"ג דספק הוא אמת יש לו גמי מבוחה החייבת. כיון לאית לי' גמי לפטורה לא שביק היאנרא וכו' ג"י בשעתן רובא לפטורא שביה גזיה ומרובה פריש. ג **נאמנים על החטים.** פי' הר"ב לומר של מעשר עני הס וכ"כ הר"ש. ויפה פירשו לאך פירוש מאחר דמשום המנהג נאמנים. ואלו לקט שכחה ופאה לאו מנהגא הוא אלא מיוחד למלוקח בעזיבה כתיב הכא כהו כלעיל רפ"ד למלוקח לבד ולא לחלק. אבל מעשר עני אחלק ואלי במנהג יש אחלק בעניו זה ויש בעניו

ציונים
ב **נאמנים.** שם פי"ג מהל' מעשר הי"ב. **ובן לוי.** שם הט"ו:
ג **נאמנין על החטים.** שם הלכה יג.

שינויי נוסחאות
ב **ובן לוי** בד"ע וכן לוי בכ"ף. **ואינן** בכהד"ע אינן בלא וי"ו:

תוספות חדשים
פ"ח ב [תוי"ט ד"ה] **ובן לוי כו' ור"ל ישראל עם הארץ כו' עכ"ל.** וקשה להר"ב פי' בריש דמעי הטעם שאמה אמת פוטרת כו' וזה לא שייך בתרומת מעשר ועוד אפילו יתן כליו תרומה גדולה הוי אחד מאחשים מה שאין כן בתרומת מעשר והרמב"ם בפירושו ומצורו לא כתב שום טעם על תרומה גדולה לא שבקו שע"ה היו מזהרים בו ומ"כ י"ל °דגם בן לוי מלאו כן אבל מלשון הירושלמי זה שהביא הר"ב משמע דמשום הוחזקו וכ"ע (מההורש"ח זצ"ל): אמר המגיה ולפעד"ז דלק"מ לאמרינן בשבת י"ג ע"ל דלוש ע"ה מעשרין הן וכאנו שהוא להא דאמר הכא למיעוטא טפי ממקום אחר משום דהוי מיעוטא דשכיחא טובא והיו הרבה נכשלים עכ"ל ומציפה ת"ט רים דאמי ע"ה ועכ"ל בן לוי דלא שכיחי טובא ואין רבים נכשלים בה תלינן בחר רובא דלוש לויש מפרישין מ"מ דלא גרע ממעשר לכל אדם. ועי"ל דבן לוי כיון דבאמת בלא יגיעה בא לו מפרישי

ראשון לציון
פ"ח ב [בר"ב ד"ה] **ובן לוי כו' על ת"ג כך לא נחשד כו'.** ר"ל לעניש הראשון שכ' לק' רים דאמי לעשה הכ' לא שייך הכא:

תום' רעק"א
פ"ח ב [אות פב] בתו"ח ד"ה **ובן לוי. דגם בבן לוי מצאו כן.** ולפמ"ש הרע"ב רפ"ד דדמאי דאין ע"ה נזהרים בתרומת מעשר דסברי דאינה במיתה כ"ז שלא הופרש מעשר ראשון א"כ הלוי שבא לידו מעשר ראשון נזהר בתרומת מעשר.

תוספות אנשי שם
ב במשנה **בכל שנתו.** נראה שעשה הגמנות במעשר בכל השנה מפני שלא ים זמן קבוע להפרישם גם משום שהם הרבה ויוכל להיות לעני ולוי מהם לכל השנה משל"כ בגשו"פ שהם מעט שהרבה עניים מלקטין וגם יוכל להיות שלא ירבה הלקט והשכחה ועוד שזמנם קבוע (רמ"ז): **ובן לוי.** אף הכהן בכלל זה להיות נאמן על המע"ר בימי עזרא שקנסו את הלויס ומתנים אותו להכניס כנגע"ד מדלא תנן והלוי ומע"ם במדות פ"ג מ"ב (הר"ע).